

بسم الله الرحمن الرحيم

نرخ گذاری

(ترجمه)

در سنن ترمذی از انس بن مالک رضی الله عنه روایت است که مردم به رسول الله صلی الله علیه وسلم گفتند قیمت‌ها بالا رفته است؛ برای ما قیمت و نرخ تعیین کن. پس رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند:

«إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمُسَعِّرُ الْقَابِضُ الْبَاسِطُ الرَّازِقُ، وَإِنِّي لَأَرْجُو أَنْ أَلْقَى اللَّهَ وَلَيْسَ أَحَدٌ مِنْكُمْ يُطَالِبُنِي بِمَظْلَمَةٍ فِي دَمٍ وَلَا مَالٍ». قَالَ أَبُو عِيسَى هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.

ترجمه: همانا الله تعیین کننده نرخ و قیمت است، کاهش دهنده و افزایش دهنده رزق و روزی افراد و روزی دهنده آن‌هاست، اما من امیدوارم که الله را در حالی ملاقات کنم که کسی از شما در پی دادخواهی در مورد خون یا مالی از من نباشد.

ابو عیسی گفته است: این حدیث حسن صحیح است.

در تحفة الأحوذی آمده است: عبارت "غلا السَّعْرُ" با کسر سین در فارسی به معنای نرخ و "غلا السَّعْرُ" به معنای این‌که نرخ‌ها بالا رفته است. عبارت "سَعَرُ لَنَا" اشاره به درخواست تسعیر (تعیین نرخ) دارد که به معنی این است که سلطان یا نمایندگان یا هر کسی که مسئول امور مسلمانان است، به اهل بازار دستور دهد که کالاهای خود را فقط به قیمت معین بفروشند و از افزایش یا کاهش قیمت جلوگیری کند.

عبارت "إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمُسَعِّرُ" با تشدید "عین" شکسته، در کتاب النهایة گفته شده که الله سبحانه و تعالی است که قیمت‌ها را پایین و بالا می‌برد. بنابراین، هیچ‌کس حق ندارد در این موضوع اعتراضی داشته باشد. به همین دلیل تسعیر مجاز نیست.

عبارت "الْقَابِضُ الْبَاسِطُ" به معنی کسی است که روزی را بر حسب اراده خود بر هر کس که بخواهد تنگ و یا فراخ می‌کند. عبارت "ولیس أحد منکم یطلبنی بمظلمة" در کتاب المجمع گفته شده است که مصدر کلمه "ظَلَمَ" و نام چیزی که به ناحق از شما گرفته شده است، "مظلمه" است. این کلمه می‌تواند به دو شکل با کسره و با فتحه بر روی "لام" تلفظ شود. فتحه آن گاهی مورد انکار قرار می‌گیرد (یعنی استفاده آن کمتر رایج است).

از این حدیث شریف و احادیث مشابه آن برای تحریم و ظلم دانستن تسعیر (نرخ‌گذاری) استدلال می‌شود؛ زیرا مردم بر اموال خود اختیار کامل دارند و نرخ گذاری، نوعی محدودیت بر آن‌ها اعمال می‌کند. همچنین امام (حاکم مسلمانان) مؤلف است که مصلحت مسلمانان را رعایت کند و نگاه او به مصلحت خریدار در جهت کاهش قیمت کالا، اولویت بیشتری از توجه او به مصلحت فروشنده در بدست آوردن قیمت بالاتر ندارد. اگر این دو مصلحت با هم تقابل کنند، باید به هر دو طرف اجازه داده شود که در نرخ‌گذاری کالاهای‌شان از آزادی عمل برخوردار باشند. مجبور کردن صاحب کالا به فروش به قیمتی که به آن رضایت ندارد، مخالف با آیه کریمه است ﴿إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ﴾؛ مگر آنکه تجارتی با رضایت دو طرف باشد.

چنانچه نظر جمهور علما همین است. از امام مالک نقل شده که تعیین نرخ بر حاکم مسلمانان جایز است. اما احادیث این باب به وضوح این نظر را رد می‌کنند. از ظاهر حدیث شریف برداشت می‌شود که این موضوع ربطی به حالت گرانی یا ارزانی ندارد و در بین کالاهای وارداتی و داخلی تفاوتی وجود ندارد. جمهور علما نیز بر این نظر هستند. همچنین نظر دیگری از شافعی‌ها وجود دارد که نرخ‌گذاری در حالت گرانی جایز می‌دانند. اما ظاهر احادیث هیچ تفاوتی بین اقلام خوراکی انسان و حیوانات یا سایر کالاها در شرایط مختلف قائل نمی‌شود.

قَوْلُهُ: (هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ): این حدیث حسن صحیح است. همچنین این حدیث را ابو داود، ابن ماجه، دارمی، ابو یعلی و بزار نیز نقل کرده‌اند. حافظ گفته است: «اسناد این حدیث مطابق با شرایط مسلم از جمله احادیث صحیح است». همچنین ابن حبان نیز این حدیث را صحیح دانسته است.

در این باب، حدیثی از ابو هریره نزد احمد و ابو داود روایت شده که گفته است: «مردی آمد و گفت: ای رسول الله صلی الله علیه وسلم، نرخ گذاری کن (برای کالاها قیمت تعیین کن). رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: "بَلْ أَدْعُوا اللَّهَ؛ این را از الله سبحانه و تعالی بخوام." سپس مرد دیگری آمد و گفت: «ای رسول الله صلی الله علیه وسلم، نرخ گذاری کن. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: "بَلْ اللَّهُ يَخْفِضُ وَيَرْفَعُ؛ بلکه الله (سبحانه و تعالی) است که پایین می آورد و بالا می برد."

حافظ فرموده: اسناد آن حسن است و ابن ماجه، بزار و طبرانی از ابوسعید (حدیثی) نقل کرده اند و راویان آن از راویان صحیح هستند و حافظ آن را حسن دانسته است. (حدیث مشابهی) از حضرت علی رضی الله عنه نزد بزار و از ابن عباس در معجم الصغیر طبرانی و از ابوجحیفه در معجم الکبیر نقل شده است، همان طور که در نیل الأوطار آمده است.

رسول الله صلی الله علیه وسلم که بهترین انسان هاست و الله سبحانه و تعالی او را بشارت داده که گناهان گذشته و آینده اش را بخشیده است، از تعیین قیمت ها برای تجار خودداری می کند، نه به نفع فروشنده و نه به نفع خریدار تا کسی نتواند او را به ارتکاب ظلم متهم کند. زیرا قرارداد فروش باید بر اساس رضایت طرفین باشد، همان طور که در قرآن کریم آمده است:

{...إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجْرَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ...} [نساء: 29]

ترجمه: ... مگر اینکه داد و ستدی با رضایت شما در کار باشد...

همچنین در روایتی که ابن ماجه از ابوسعید رضی الله عنه نقل کرده، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرموده اند:

«إِنَّمَا الْبَيْعُ عَنْ تَرَاضٍ»

ترجمه: معامله ها باید با رضایت باشد.

این بدان معناست که خرید و فروش فقط با رضایت دوطرف صحیح است. اگر قیمت ها به طور یک طرفه بر یکی از طرفین تحمیل شود، این کار نوعی اکراه و ظلم است که ارتکاب شونده آن مستحق مجازات از سوی الله سبحانه و تعالی خواهد بود.

وقتی رسول الله صلی الله علیه وسلم در زمانی که مسلمانان در بدترین شرایط قرار دارند از تعیین نرخ خودداری در دوری جستن از ظلم بر رعیت برای ما مثال واضحی می زند. زیرا ضرورت ها مجوزی برای انجام امور ممنوعه نیستند، بر خلاف ادعایی که برخی افراد به ظاهر فقهی (کسانی که فهم عمیق و صحیحی از دین ندارند) می کنند. بلکه باید به حدود الله سبحانه و تعالی پایبند بود و از آن تجاوز نکرد، حتی از سوی رئیس دولت. در اسلام هیچ کس بالاتر از شریعت و قانون نیست و همه باید در برابر احکام الله سبحانه و تعالی تسلیم و متعهد باشند.

چرا برخی از دولت های حاکم در جهان اسلام به بهانه این که به دنبال تأمین منافع مردم هستند برای مردم نرخ گذاری می کنند و برخلاف شرع الله سبحانه و تعالی و سنت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم عمل می کنند؟! آیا آن ها بهتر از پروردگار عالم از منافع بندگان آگاهند؟! یا این که این نتیجه تبعیت از غرب و پیروی از نظام سرمایه داری است که پایه گذار ظلم و فساد است؟!

سپس دولت مجبور می شود قوانینی را تحت عناوین مختلف مانند عدالت اجتماعی، ملی سازی، نرخ گذاری و سایر قوانین موقتی وضع کند تا از شدت آن ظلم و فساد بکاهد، اما این اقدامات نه به خاطر دل سوزی برای مردم، بلکه برای حفظ همان نظام فاسد و کهنه است. در غیر این صورت، هیچ گروهی از مردم نسبت به دیگران مستحق تر نیست که منافع آن محافظت شود، و هیچ یک از این قوانین قادر نیست ملت را از ظلم و فساد نجات دهد.

در واقع، همین قوانین موقتی خود نمونه ای از ظلم و فساد هستند، زیرا به نفع یک گروه و به زیان گروه دیگری عمل می کنند و به شهادت پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه وسلم نرخ گذاری (تسعیر) ظلم محسوب می شود و هر فردی از مردم حق دارد آن را به دادگاه های مظالم ارائه دهد تا برطرف شود در صورتی که مسلمانان دولتی می داشتند که از آنان حمایت کند و حقوقشان را رعایت نماید. اما مسلمانان امروزی یتیم هایی بر سفره های افراد پست و بی رحم هستند که در

حق آنان هیچ عهد و پیمانی را رعایت نمی‌کنند آنان گام به گام از غرب پیروی کردند و آنچه پست تر بود را با آنچه بهتر بود جایگزین کردند.

ای مسلمانان، اکنون زمان آن رسیده که این افراد (حاکمان ظالم و بی‌رحم) را از قدرت برکنار کنید و حتی آن‌ها را ریشه‌کن کنید و امور را به حالت صحیح خود برگردانید یعنی خلافتی بر منهج نبوت برپا کنید که در چنین خلافتی، خلیفه از سؤال و بازخواست الله سبحانه و تعالی می‌ترسد؛ لذا هیچ‌گاه اقدام به ظلم نمی‌کند و حرمت‌ها را زیر پا نمی‌گذارد!

مترجم: عبدالرحمن مستنصر